מהדורה למורה – מבחן: נאורות, אמנציפציה, מהפכה תעשייתית והשכלה – גרסה ב׳

טבלת ניקוד, מפתח תשובות, מחוון ותכנון זמן – ואחריהם עותק המבחן

מהדורה למורה

מהדורה למורה – טבלת ניקוד, מפתח תשובות ומחוון

טבלת ניקוד (100 נקודות)

חלק	סעיף	פריטים	נק׳ לפריט	סה״כ
חלק א׳	שאלות רב-ברירה	12	2	24
חלק א׳	נכון או לא נכון	6	2	12
חלק א׳	זיהוי מושגים	8	1	8
חלק ב׳	ציר זמן	8	1	8
חלק ב׳	ניתוח מקור: יום אחד במטווייה	4	4	16
חלק ג׳	סיבה ותוצאה	2	4	8
חלק ג׳	הסבר עם דוגמה	2	4	8
חלק ג׳	שאלת חיבור	1 מתוך 2	16	16
סה״כ				**100**

חלק א׳ – ידע ומושגים

שאלות רב-ברירה

1. **ד. להגן על הזכויות הטבעיות של האזרחים – חיים, חירות וקניין** – לפי לוק, בני האדם מקימים שלטון כדי שיגן על זכויותיהם הטבעיות; שלטון שפוגע בהן מאבד את הצדקתו.
2. **ג. סובלנות דתית וחופש מחשבה** – וולטר יצא נגד רדיפה דתית וקנאות, ובחיבורו על הסובלנות (1763) קרא לכבד את מי שמאמין אחרת.
3. **ב. לרכז את הידע האנושי ולהפיצו לציבור רחב ברוח התבונה והביקורת** – דני דידרו ושותפיו ביקשו להנגיש ידע מדעי, טכני ופילוסופי ולעודד חשיבה עצמאית; המפעל נתקל בצנזורה.
4. **א. אספת הנכבדים** – באספת הנכבדים נשאלו הנציגים 12 שאלות – למשל על נישואים מעורבים ועל היחס לצרפתים כאחים – וב-1807 אושרו התשובות בסנהדרין.
5. **ד. הם חיו בקהילות אוטונומיות, שילמו מסים מיוחדים והוגבלו במקום מגורים ובעיסוק** – היהודים נחשבו קבוצה נפרדת: הקהילה ניהלה את חייהם הפנימיים, ובמקביל הוטלו עליהם הגבלות ומסים

מיוחדים.

- 6. **ג. 1858** – ב-1858 שונתה שבועת חברי הפרלמנט, וליונל דה רוטשילד יכול היה לתפוס את מקומו בלי להישבע "באמונה הנוצרית האמיתית".
- 7. **ב. הן הגדילו מאוד את קצב ייצור החוטים והבדים והוזילו אותם** – בזכות המכונות אדם אחד ייצר פי כמה חוט ובד, והבדים הזולים נמכרו בבריטניה וברחבי העולם.
- 8. **א. הן קיצרו את זמני הנסיעה והובלת הסחורות, וחיברו שווקים רחוקים** – הרכבת הובילה פחם, חומרי גלם ומוצרים במהירות ובזול, יצרה שוק ארצי ועודדה ייצור, תנועת אנשים וצמיחת ערים.
- 9. **ד. כלכלה חופשית שבה המדינה מתערבת מעט ככל האפשר** – סמית טען ש"היד הנעלמה" של השוק, התחרות וחלוקת העבודה יביאו לשגשוג – רעיון שהשפיע מאוד על עידן התיעוש.
- 10. **ג. להחיות את העברית כשפת ספרות ומדע, וללמוד גם את שפת המדינה** – המשכילים כתבו שירה, מאמרים ומדע בעברית (למשל ב"המאסף"), ובמקביל עודדו לימוד גרמנית ושפות אירופה.
- 11. **ב. לגליציה ולרוסיה, שבהן חיו ריכוזים גדולים של יהודים** – במזרח אירופה צמחה השכלה עשירה בעברית; משכילים כתבו רומנים, שירה ועיתונות, ונאבקו על רפורמה בחינוך.
- 12. **א. בית הספר היהודי החופשי, שבו נלמדו גם מקצועות כלליים** – ב"בית הספר החופשי" למדו ילדי עניים יהודים גרמנית, חשבון, צרפתית ומקצועות מעשיים לצד לימודי יהדות.

נכון או לא נכון

- 1. **נכון**
- 2. **לא נכון** – תיקון: פרידריך השני היה "עריץ נאור": הוא שמר על שלטונו המוחלט, אך הנהיג רפורמות ברוח הנאורות (כמו סובלנות דתית ושיפור מערכת המשפט).
- 3. **נכון**
- 4. **לא נכון** – תיקון: עבודת ילדים הייתה נפוצה מאוד במפעלי הטקסטיל ובמכרות; רק בהדרגה הוגבלה בחוק (למשל חוק המפעלים בבריטניה, 1833).
- 5. **נכון**
- 6. **לא נכון** – תיקון: מנדלסון שמר מצוות בעצמו, וטען שאפשר לשלב בין נאמנות ליהדות לבין השכלה כללית ותרבות אירופית.

זיהוי מושגים

1. הפרדת רשויות ← **ו** · 2. האמנה החברתית ← **ז** · 3. הסנהדרין של נפוליאון ← **ב** · 4. אוטונומיה קהילתית ← **ג** · 5. מעמד הפועלים ← **ה** · 6. מנוע הקיטור ← **ד** · 7. הביאור ← **ח** · 8. דברי שלום ואמת ← **א**

חלק ב' – מיומנויות: ציר זמן וניתוח מקור

ציר זמן

1. פרידריך השני עולה לשלטון בפרוסיה **(1740)**
2. ז'אן-ז'אק רוסו מפרסם את "האמנה החברתית" **(1762)**
3. אדם סמית מפרסם את "עושר העמים" **(1776)**
4. משה מנדלסון ושותפיו מסיימים להוציא את תרגום התורה עם ה"ביאור" **(1783)**
5. עמנואל קאנט מפרסם את המאמר "מהי נאורות?" **(1784)**
6. פרוץ המהפכה הצרפתית והצהרת זכויות האדם והאזרח **(1789)**
7. כינוס הסנהדרין הגדולה בפריז **(1807)**
8. חוק המפעלים בבריטניה מגביל את עבודת הילדים במפעלי הטקסטיל **(1833)**

ניתוח מקור: יום אחד במטווייה

13. תארו שלושה מתנאי החיים והעבודה של אליזבת ומשפחתה, על פי המקור.
תשובה מצופה: 1) יום עבודה ארוך מאוד – מחמש-שש בבוקר, בעמידה ליד מכונה רועשת. 2) משמעת נוקשה – קנסות על איחור של דקה. 3) עבודת ילדים מסוכנת – אחיה בן התשע זוחל מתחת למכונות. 4) מגורים צפופים ומזוהמים – שמונה אנשים בחדר, מים מסריחים. (שלושה תנאים מדויקים – 4 נק'; שניים – 2 נק'.)

14. מדוע עברה משפחתה של אליזבת מן הכפר אל העיר? הסבירו בעזרת המקור והקשרו לתהליך העיור.
תשובה מצופה: על פי המקור, בכפר "לא הייתה עבודה", ובעיר יש שכר – גם אם מעט. זהו חלק מתהליך העיור: המהפכה החקלאית והגידור צמצמו את הצורך בידיים עובדות בכפר, והמפעלים החדשים בערים משכו המוני כפריים שחיפשו פרנסה. כך גדלו ערים כמו מנצ'סטר במהירות רבה.

15. איזה פתרון לבעיות הפועלים מוזכר בסוף המקור? הביאו דוגמה היסטורית לפתרון כזה.
תשובה מצופה: בסוף המקור מוזכרת חקיקה בפרלמנט שתקצר את שעות העבודה של ילדים – כלומר התערבות המדינה בחוק. דוגמה: חוק המפעלים בבריטניה (1833) אסר להעסיק במפעלי טקסטיל ילדים מתחת לגיל 9 והגביל את שעות העבודה של ילדים צעירים. (אפשר גם להזכיר איגודים מקצועיים או רעיונות סוציאליסטיים כפתרונות אחרים.)

16. המקור הוא יומן דמיוני. מה היתרון של מקור אישי כזה להבנת המהפכה התעשייתית, ומה המגבלה שלו?
תשובה מצופה: יתרון: מקור אישי מראה את החוויה האנושית מבפנים – רגשות, פחדים ופרטים קטנים מחיי היום-יום – שאינם מופיעים בנתונים ובחוקים, ועוזר להבין כיצד השפיעו השינויים על אנשים רגילים. מגבלה: הוא מציג נקודת מבט של אדם אחד בלבד, אולי רגשית וחלקית, ואינו מלמד על התמונה הכללית (למשל עלייה ברמת החיים לאורך זמן או נקודת מבטם של בעלי המפעלים); לכן יש להשוות אותו למקורות נוספים. (יתרון – 2, מגבלה – 2.)

חלק ג' – הבנה וכתיבה

סיבה ותוצאה

17. המהפכה המדעית של המאות ה-16–17 הייתה אחת הסיבות לצמיחת הנאורות. הסבירו כיצד, וציינו תוצאה אחת של הנאורות בתחום השלטון.
תשובה מצופה: סיבה: מדענים כמו גלילאו גליליי ואייזק ניוטון הראו שאפשר להבין את חוקי הטבע באמצעות תצפית, ניסוי וחשיבה הגיונית, בלי להסתמך רק על סמכות הכנסייה או הספרים העתיקים. הוגי הנאורות החילו את אותה דרך חשיבה על החברה והשלטון – אם יש חוקי טבע ליקום, ניתן למצוא גם עקרונות תבוניים לחברה צודקת. תוצאה בתחום השלטון: רעיון הפרדת הרשויות (מונטסקייה) והזכויות הטבעיות (לוק) השפיעו על חוקת ארצות הברית ועל הצהרת זכויות האדם והאזרח בצרפת (1789); או: רפורמות של עריצים נאורים. (סיבה – 2, תוצאה – 2.)

18. הסבירו כיצד הובילה המהפכה הצרפתית לאמנציפציה של יהודי צרפת, וציינו תוצאה אחת של האמנציפציה על חיי היהודים.
תשובה מצופה: סיבה: המהפכה הצרפתית (1789) הכריזה בהצהרת זכויות האדם והאזרח שכל בני האדם נולדים חופשיים ושווים בזכויות. אם כל האזרחים שווים, לא ניתן היה להמשיך להפלות את היהודים – ולכן, לאחר ויכוחים באספה הלאומית, הוענקה להם אזרחות שווה (1790–1791). תוצאה: יהודים יכלו לגור בכל מקום, לעסוק בכל מקצוע, ללמוד במוסדות כלליים ולהשתתף בחיים הפוליטיים; מנגד, הקהילה איבדה את סמכויותיה האוטונומיות והחל תהליך של השתלבות ולעתים גם התבוללות. (סיבה – 2, תוצאה – 2.)

הסבר עם דוגמה

19. "המהפכה התעשייתית שינתה את התחבורה בעולם." הסבירו את הטענה והביאו דוגמה אחת.
תשובה מצופה: השימוש במנוע הקיטור לא נשאר רק במפעלים: הוא הפעיל קטרים וספינות, וכך התחבורה הפכה מהירה, זולה ואמינה יותר, ולא הייתה תלויה עוד בכוח בעלי חיים, ברוח או בזרמי נהרות. דוגמה: מסילת הרכבת ליברפול–מנצ'סטר (1830) חיברה בין נמל לבין עיר תעשייה, הובילה כותנה ומוצרים ונוסעים, ותוך עשורים ספורים נפרשה רשת מסילות בכל בריטניה ואירופה; או: ספינות קיטור קיצרו את חציית האוקיינוס. (הסבר – 2, דוגמה – 2.)

20. "המשכילים ביקשו לחולל שינוי בחינוך היהודי." הסבירו את הטענה והביאו דוגמה אחת.
תשובה מצופה: המשכילים סברו שהחינוך המסורתי ב"חדר" ובישיבה, שהתמקד כמעט רק בלימודי קודש, אינו מכין את הצעירים לחיים בחברה המודרנית ולאזרחות. הם רצו לשלב בו לימודי שפה (גרמנית ועברית תקנית), מדעים, חשבון ומקצועות מעשיים. דוגמה: "בית הספר היהודי החופשי" בברלין (1778), שבו למדו מקצועות כלליים לצד יהדות; או: חיבורו של נפתלי הרץ ויזל "דברי שלום ואמת" (1782), שקרא לשלב "תורת האדם" עם "תורת האלוהים". (הסבר – 2, דוגמה – 2.)

שאלת חיבור

שאלה א הסבירו שתי סיבות לפרוץ המהפכה התעשייתית בבריטניה ושתי תוצאות שלה – אחת כלכלית ואחת חברתית.
תשובה מצופה: טענה: המהפכה התעשייתית נולדה מצירוף של תנאים מיוחדים בבריטניה, ושינתה את פני הכלכלה והחברה. סיבה ראשונה – משאבים: בבריטניה היו מרבצי פחם וברזל ליד נהרות ונמלים, שסיפקו אנרגיה וחומרי גלם למכונות. סיבה שנייה – הון, מסחר ומושבות: סוחרים צברו הון שהשקיעו בהמצאות ובמפעלים, והאימפריה סיפקה כותנה ושווקים. (אפשר גם: המהפכה החקלאית ששחררה כוח עבודה, שלטון יציב ופטנטים.) תוצאה כלכלית: ייצור המוני וזול במפעלים – למשל בתעשיית הטקסטיל בזכות מכונות הטוויה ומנוע הקיטור של וואט – ובריטניה הפכה ל"בית המלאכה של העולם"; התחבורה השתנתה (רכבת ליברפול–מנצ'סטר 1830). תוצאה חברתית: עיור מהיר ויצירת מעמד הפועלים, שחי בצפיפות ועבד שעות ארוכות, כולל ילדים; בעקבות זאת צמחו איגודים מקצועיים, חוקי מפעלים (1833) ורעיונות סוציאליסטיים. סיכום: מה שהחל בשינוי טכנולוגי בבריטניה הפך למהפכה שעיצבה את העולם המודרני.

שאלה ב השוו בין הנאורות האירופית לבין תנועת ההשכלה היהודית: הציגו שני קווי דמיון ושני הבדלים.
תשובה מצופה: טענה: תנועת ההשכלה הושפעה עמוקות מן הנאורות, אך התאימה את רעיונותיה לעולם היהודי. דמיון ראשון: שתיהן האמינו בכוח התבונה ובחשיבות החינוך וההשכלה המדעית לשיפור האדם והחברה. דמיון שני: שתיהן ביקרו סמכויות מסורתיות – הנאורות את הכנסייה והשלטון המוחלט, וההשכלה את דרכי החינוך המסורתיות וחלק מסמכות ההנהגה הקהילתית – ושתיהן נתקלו בהתנגדות. הבדל ראשון – הקהל והמטרה: הנאורות פנתה לכלל החברה האירופית ועסקה בשאלות של שלטון, זכויות וחירות (לוק, מונטסקייה, רוסו), ואילו ההשכלה פנתה ליהודים ושאפה לשלב אותם בחברה הכללית תוך שמירה על זהותם. הבדל שני – היחס לדת ולמסורת: חלק מהוגי הנאורות ביקרו את הדת הממוסדת בחריפות (וולטר), ואילו רוב המשכילים, ובראשם משה מנדלסון, שמרו על אמונה ומצוות וחידשו את הלשון העברית וספרות ישראל ("המאסף", ה"ביאור"). סיכום: ההשכלה הייתה "הנאורות בגרסה היהודית" – מחויבת לתבונה, אך גם לעם ולמורשתו.

מחוון לשאלת ההרחבה

קריטריון	נק'	רמות

טענה מרכזית ברורה ומבנה (פתיחה, גוף, סיכום)	3	מלא: טענה ברורה בפתיחה וסיכום שחוזר אליה / חלקי: טענה מעורפלת או חסר סיכום / לא: אין טענה ואין מבנה
ידע היסטורי מדויק – לפחות שתי דוגמאות עם שמות, מקומות ותאריכים	6	מלא: שתי דוגמאות ויותר, מדויקות ורלוונטיות (6) / חלקי: דוגמה אחת או דוגמאות כלליות (3) / לא: אין דוגמאות או שהן שגויות (0)
הסבר וניתוח – קישור בין הדוגמאות לטענה (השוואה, סיבתיות או הערכה לפי השאלה)	5	מלא: כל דוגמה מוסברת וקשורה לטענה; בשאלת סיבה ותוצאה – שתי סיבות ושתי תוצאות (כלכלית וחברתית); בשאלת השוואה – שני דמיונות ושני הבדלים (5) / חלקי: חסר רכיב אחד או הסבר שטחי (2–3) / לא: תיאור בלי הסבר (0)
שימוש במושגים היסטוריים ובשפה בהירה	2	מלא: שימוש נכון בשלושה מושגים לפחות (כגון עיור, מעמד הפועלים, משכילים, תבונה) / חלקי: מושג אחד או שניים / לא: אין שימוש במושגים

לוודא:

- תרגום התורה עם ה"ביאור" יצא בחלקים בשנים 1780–1783.
- "בית הספר היהודי החופשי" בברלין נוסד ב-1778 (מייסדים: דוד פרידלנדר ויצחק דניאל איציג).
- חוק המפעלים הבריטי (1833): איסור העסקת ילדים מתחת לגיל 9 במפעלי טקסטיל והגבלת שעות לילדים 9–13.
- "עושר העמים" ו"הכרזת העצמאות" – שתיהן מ-1776.
- שאלות אספת הנכבדים: 12 שאלות (1806).
- יומנה של "אליזבת" הוא מקור דמיוני לתרגול, המבוסס על תנאי עבודה מתועדים.

עותק המבחן לתלמיד/ה

שם: _____ כיתה: _____ תאריך: _____

הוראות

- משך המבחן: 90 דקות. קראו כל שאלה עד הסוף לפני שאתם עונים.
- המבחן כולל שלושה חלקים. עליכם לענות על כל השאלות בחלקים א' וב', ועל כל השאלות בחלק ג' – למעט שאלת החיבור, שבה בוחרים נושא אחד מתוך שניים.
- בשאלות רב-ברירה הקיפו תשובה אחת בלבד.
- בשאלות פתוחות כתבו בשפה ברורה, בסדר הגיוני, והביאו דוגמאות היסטוריות מדויקות.
- מספר הנקודות מופיע ליד כל שאלה. סך הכול: 100 נקודות. בהצלחה!

⏱️ תכנון זמן מומלץ

שלב	דקות
חלק א' – ידע ומושגים (רב-ברירה, נכון/לא נכון, זיהוי מושגים)	25
חלק ב' – ציר זמן וניתוח מקור	20
חלק ג' – שאלות סיבה ותוצאה והסבר עם דוגמה	20
חלק ג' – שאלת חיבור (בחירה אחת מתוך שתיים)	20
בדיקה חוזרת של התשובות	5

חלק	נקודות	ניקוד שקיבלתי
חלק א' – ידע ומושגים	44	
חלק ב' – מיומנויות: ציר זמן וניתוח מקור	24	
חלק ג' – הבנה וכתיבה	32	
סה"כ	**100**	

חלק א' – ידע ומושגים

בחלק זה 26 שאלות קצרות על ארבעת הנושאים. ענו על כולן (44 נקודות).

שאלות רב-ברירה

24 נק'

הקיפו את התשובה הנכונה ביותר (2 נקודות לכל שאלה).

1. ג'ון לוק טען שתפקידו העיקרי של השלטון הוא: 2

◯ א. להפיץ את הדת בקרב כל התושבים

◯ ב. להבטיח שהמלך יחזיק בכל הכוח

◯ ג. לבטל את הקניין הפרטי

◯ ד. להגן על הזכויות הטבעיות של האזרחים – חיים, חירות וקניין

2. וולטר נודע בעיקר כלוחם למען: 2

◯ א. הגדלת כוחה של הכנסייה

◯ ב. ביטול כל לימודי המדע

◯ ג. סובלנות דתית וחופש מחשבה

◯ ד. שלטון מוחלט של האצולה

3. מה הייתה מטרתו של מפעל "האנציקלופדיה" בצרפת במאה ה-18? 2

◯ א. להדפיס מחדש את כתבי הקודש בלבד

◯ ב. לרכז את הידע האנושי ולהפיצו לציבור רחב ברוח התבונה והביקורת

◯ ג. לשבח את השליטים ואת החצר המלכותית

◯ ד. לאסוף מתכונים ושירים עממיים

4. כיצד נקרא הכינוס של נציגי יהודי צרפת שכינס נפוליאון בשנת 1806 כדי לשאול אותם על יחסם למדינה? 2

◯ א. אספת הנכבדים

◯ ב. הקונגרס הציוני

◯ ג. מועצת ארבע הארצות

◯ ד. האספה המכוננת

5. מה היה מצבם המשפטי של רוב היהודים באירופה לפני האמנציפציה? 2

◯ א. הם היו אזרחים שווים בכל זכויותיהם

◯ ב. הם כיהנו בתפקידים בכירים בצבא ובממשל

◯ ג. הם היו פטורים מכל מס

◯ ד. הם חיו בקהילות אוטונומיות, שילמו מסים מיוחדים והוגבלו במקום מגורים ובעיסוק

6. באיזו שנה נכנס לראשונה חבר פרלמנט יהודי לבית הנבחרים הבריטי, לאחר מאבק ממושך? 2

◯ א. 1791

◯ ב. 1807

◯ ג. 1858

◯ ד. 1917

7. מה הייתה תרומתן של מכונות הטקסטיל (כמו מכונת הטוויה) בשלבים הראשונים של המהפכה התעשייתית? 2

◯ א. הן החליפו את הפחם כמקור אנרגיה

◯ ב. הן הגדילו מאוד את קצב ייצור החוטים והבדים והוזילו אותם

◯ ג. הן שימשו בעיקר בחקלאות

◯ ד. הן צמצמו את מספר המפעלים

8. איזו השפעה הייתה למסילות הרכבת על הכלכלה והחברה במאה ה-19? 2

◯ א. הן קיצרו את זמני הנסיעה והובלת הסחורות, וחיברו שווקים רחוקים

◯ ב. הן גרמו להפסקת השימוש בפחם

◯ ג. הן האטו את גדילת הערים

◯ ד. הן הגבילו את המסחר לאזורים קטנים

9. ההוגה אדם סמית, בספרו "עושר העמים" (1776), תמך ב: 2

◯ א. הלאמת כל המפעלים בידי המדינה

◯ ב. ביטול המסחר הבינלאומי

◯ ג. החזרת שיטת האחוזות הפאודליות

◯ ד. כלכלה חופשית שבה המדינה מתערבת מעט ככל האפשר

10. מה הייתה אחת המטרות המרכזיות של המשכילים בתחום השפה? 2

◯ א. לאסור לגמרי על השימוש בעברית

◯ ב. להפוך את היידיש לשפה הרשמית של כל יהודי אירופה

◯ ג. להחיות את העברית כשפת ספרות ומדע, וללמוד גם את שפת המדינה

◯ ד. להפסיק את לימוד השפות

11. לאן התפשטה תנועת ההשכלה במאה ה-19, לאחר שהחלה בגרמניה? 2

◯ א. רק לארצות הברית

◯ ב. לגליציה ולרוסיה, שבהן חיו ריכוזים גדולים של יהודים

◯ ג. לצפון אפריקה בלבד

◯ ד. היא לא התפשטה מחוץ לברלין

12. איזה מוסד חינוכי ביטא במיוחד את רעיונות ההשכלה בברלין בשנת 1778? 2

◯ א. בית הספר היהודי החופשי, שבו נלמדו גם מקצועות כלליים

◯ ב. ישיבה שבה נלמד תלמוד בלבד

◯ ג. אוניברסיטה נוצרית סגורה ליהודים

◯ ד. בית ספר צבאי

נכון או לא נכון

12 נק'

סמנו נכון או לא נכון. אם המשפט אינו נכון – תקנו אותו (2 נקודות לכל משפט).

#	משפט	נכון / לא נכון	תיקון (אם לא נכון)
1	במאה ה-18 שימשה הצהרת זכויות האדם והאזרח (1789) מסמך יסוד של המהפכה הצרפתית.	◯ נכון ◯ לא נכון	
2	פרידריך השני מפרוסיה היה שליט שהעדיף לבטל את כל כוחו ולמסור את השלטון לפרלמנט נבחר.	◯ נכון ◯ לא נכון	

3	בעקבות המהפכה הצרפתית ומסעי נפוליאון הופצו רעיונות השוויון גם לארצות אחרות באירופה, וחומות גטאות הופלו.	◯ נכון ◯ לא נכון	
4	עבודת ילדים הייתה נדירה מאוד במפעלים בתחילת המהפכה התעשייתית.	◯ נכון ◯ לא נכון	
5	בעקבות המהפכה התעשייתית התפתחו רעיונות חדשים, כמו הסוציאליזם, שביקשו לשפר את מצב הפועלים.	◯ נכון ◯ לא נכון	
6	משה מנדלסון קרא ליהודים לעזוב את מצוות הדת כדי להשתלב בחברה הגרמנית.	◯ נכון ◯ לא נכון	

זיהוי מושגים

8 נק'

התאימו כל הגדרה למושג המתאים (נקודה לכל התאמה נכונה).

מושג	אות	הגדרה
1. הפרדת רשויות		א. חיבור שכתב נפתלי הרץ ויזל (1782) ובו קרא לשלב "תורת האדם" בחינוך היהודי.
2. האמנה החברתית		ב. כינוס רבנים ונכבדים בפריז (1807) שאישר כי הנאמנות לצרפת וחוקיה עולה בקנה אחד עם היהדות.
3. הסנהדרין של נפוליאון		ג. מצב שבו הקהילה היהודית ניהלה בעצמה חינוך, משפט, מסים ועזרה הדדית, תחת שלטון זר.
4. אוטונומיה קהילתית		ד. מכונה שהופכת חום מבעירת פחם לתנועה, והפעילה מפעלים, קטרים וספינות.
5. מעמד הפועלים		ה. קבוצה חברתית שנוצרה בעידן התיעוש: אנשים ללא הון שמתפרנסים משכר עבודה במפעלים ובמכרות.
6. מנוע הקיטור		ו. חלוקת השלטון לשלוש זרועות – מחוקקת, מבצעת ושופטת – כך שכל אחת מגבילה את האחרות.
7. הביאור		ז. רעיון שלפיו השלטון נוצר מהסכמה בין בני האדם, והריבונות שייכת לעם.
8. דברי שלום ואמת		ח. תרגום התורה לגרמנית באותיות עבריות עם פירוש, שיזמו מנדלסון ושותפיו (1780–1783).

חלק ב' – מיומנויות: ציר זמן וניתוח מקור

בחלק זה תסדרו אירועים לפי סדר הזמן ותנתחו מקור היסטורי (24 נקודות).

ציר זמן

8 נק'

סדרו את שמונת האירועים לפי סדר התרחשותם, מן המוקדם למאוחר (נקודה לכל אירוע במקומו הנכון).

אירוע	מספר בסדר (1 = המוקדם)
פרוץ המהפכה הצרפתית והצהרת זכויות האדם והאזרח	
כינוס הסנהדרין הגדולה בפריז	
פרידריך השני עולה לשלטון בפרוסיה	
ז'אן-ז'אק רוסו מפרסם את "האמנה החברתית"	
עמנואל קאנט מפרסם את המאמר "מהי נאורות?"	
חוק המפעלים בבריטניה מגביל את עבודת הילדים במפעלי הטקסטיל	
משה מנדלסון ושותפיו מסיימים להוציא את תרגום התורה עם ה"ביאור"	
אדם סמית מפרסם את "עושר העמים"	

ניתוח מקור: יום אחד במטווייה

16 נק'

קראו את המקור וענו על כל השאלות (4 נקודות לכל שאלה).

מקור דמיוני לתרגול

יומן דמיוני של נערה העובדת במפעל טקסטיל באנגליה (1832)

יומנה של אליזבת, בת 14, פועלת במטווייה במנצ'סטר, 1832: "הפעמון מעיר אותנו בחמש בבוקר, ועד שש אני כבר עומדת ליד המכונה. הרעש כל כך חזק שאי אפשר לשמוע את החברה שלידי. המשגיח קונס כל מי שמאחר בדקה. אחי הקטן, בן תשע, זוחל מתחת למכונות לאסוף פסולת כותנה, ואני פוחדת כל היום שייפגע. אנחנו גרים שמונה אנשים בחדר אחד, והמים בחצר מסריחים. בכפר של סבתא נשמנו אוויר נקי, אבל שם לא הייתה עבודה. כאן יש שכר – מעט, אבל יש. אומרים שבפרלמנט מדברים על חוק חדש שיקצר את שעות העבודה של ילדים. הלוואי."

13. תארו שלושה מתנאי החיים והעבודה של אליזבת ומשפחתה, על פי המקור. 4

14. מדוע עברה משפחתה של אליזבת מן הכפר אל העיר? הסבירו בעזרת המקור והקשרו לתהליך העיור.

4

15. איזה פתרון לבעיות הפועלים מוזכר בסוף המקור? הביאו דוגמה היסטורית לפתרון כזה. 4

16. המקור הוא יומן דמיוני. מה היתרון של מקור אישי כזה להבנת המהפכה התעשייתית, ומה המגבלה שלו?

4

חלק ג' – הבנה וכתיבה

בחלק זה תענו על ארבע שאלות קצרות ועל שאלת חיבור אחת לבחירתכם (32 נקודות).

סיבה ותוצאה

8 נק'

ענו על שתי השאלות (4 נקודות לכל שאלה).

17. המהפכה המדעית של המאות ה-16–17 הייתה אחת הסיבות לצמיחת הנאורות. הסבירו כיצד, וציינו תוצאה אחת של הנאורות בתחום השלטון.

4

18. הסבירו כיצד הובילה המהפכה הצרפתית לאמנציפציה של יהודי צרפת, וציינו תוצאה אחת של האמנציפציה על חיי היהודים.

4

הסבר עם דוגמה

8 נק'

ענו על שתי השאלות (4 נקודות לכל שאלה).

19. "המהפכה התעשייתית שינתה את התחבורה בעולם." הסבירו את הטענה והביאו דוגמה אחת.

4

20. "המשכילים ביקשו לחולל שינוי בחינוך היהודי." הסבירו את הטענה והביאו דוגמה אחת.

4

שאלת חיבור

16 נק'

בחרו אחת משתי השאלות וכתבו חיבור של 8–12 שורות לפחות: פתיחה עם טענה, הסבר, דוגמאות היסטוריות מדויקות וסיכום (16 נקודות).

בחרו שאלה אחת וענו עליה.

◯ **שאלה א (סיבה ותוצאה): הסבירו שתי סיבות לפרוץ המהפכה התעשייתית בבריטניה ושתי תוצאות שלה – אחת כלכלית ואחת חברתית.**

◯ **שאלה ב (השוואה): השוו בין הנאורות האירופית לבין תנועת ההשכלה היהודית: הציגו שני קווי דמיון ושני הבדלים.**

רגע אחרי המבחן: השאלה שהכי הצלחתי בה: _____ · נושא שארצה לחזור עליו: _____